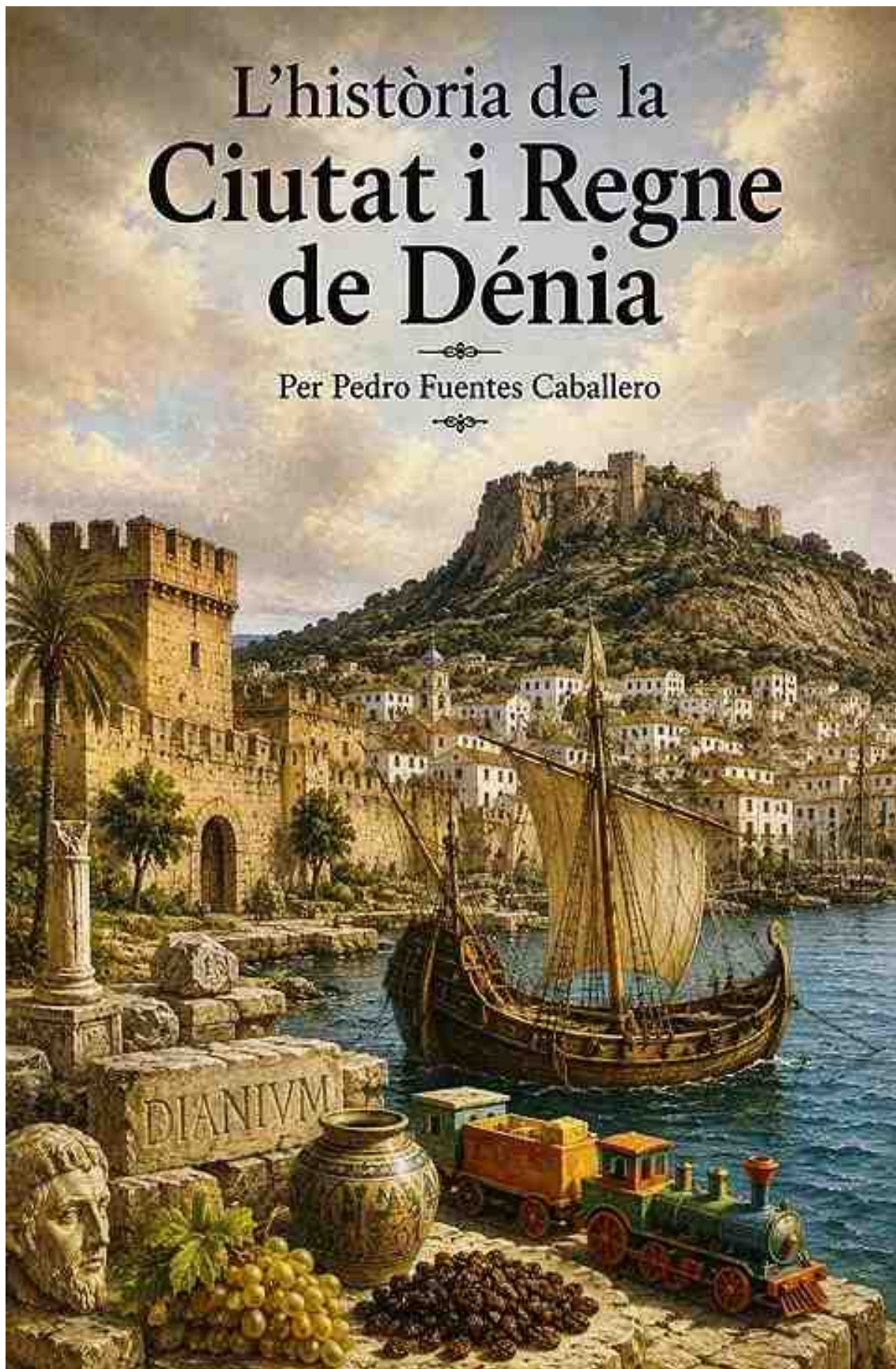

ROC CHABÀS

L'història de la Ciutat i Regne de Dénia

Per Pedro Fuentes Caballero

Pedro Fuentes Caballero

Acadèmic de la RACV corresponent en Dénia

L'Història de la Ciutat i Regne de Dénia

Resum: Dénia va nàixer com a assentament iber i després va ser la romana Dianium, un port important. Més tart va ser sèu visigoda i, en época musulmana, va alcançar el seu major esplendor com a capital de la Taifa de Daniya, en molta importància naval, comercial i cultural. En 1244 va ser conquistada per Jaume I i va passar a domini cristià, primer com a senyoriu i mes tart com a comtat i marquesat. En 1612 va obtindre el títul de ciutat. Mes tart en la Guerra de Successió va sofrir una gran destrucció, pero en el sigle XIX va resorgir en el raïm passa i, ya en el sigle XX, en l'indústria del joguet i en acabant en el turisme, que seguix sent hui el seu principal motor econòmic.

Paraules clau: resumides de l'història de la ciutat i Regne de Dénia són: Dénia. Dianium (romana). Taifa de Daniya. Jaume I (conquesta cristiana). Comtat i Marquesat. Guerra de Successió. Raïm passa. Joguet. Turisme.

Resumen: Dénia nació como asentamiento íbero y luego fue la romana Dianium, un puerto importante. Más tarde fue sede visigoda y, en época musulmana, alcanzó su mayor esplendor como capital de la Taifa de Daniya, con mucha importancia naval, comercial y cultural. En 1244 fue conquistada por Jaime I y pasó a dominio cristiano, primero como señorío y después como condado y marquesado. En 1612 obtuvo el título de ciudad. Tras la Guerra de Sucesión sufrió una gran destrucción, pero en el siglo XIX resurgió con la uva pasa y, ya en el siglo XX, con la industria juguetera y después con el turismo, que sigue siendo hoy su principal motor económico.

Palabras clave: resumidas de la historia de la ciudad y Reino de Dénia son: Dénia. Dianium (romana). Taifa de Daniya. Jaime I (conquista cristiana). Condado y Marquesado. Guerra de Sucesión. Uva pasa. Juguete. Turismo.

Summary: Dénia originated as an Iberian settlement and later became the Roman city of Dianium, an important port. It subsequently served as a Visigothic episcopal seat and, during the Muslim period, reached its golden age as the capital of the Taifa of Daniya, with great naval, commercial, and cultural significance. In 1244, it was conquered by James I and came under Christian rule, first as a lordship and later as a county and marquisate. In 1612, it obtained the title of city. After the War of the Spanish Succession, it suffered massive destruction, but in the 19th century it revived through the raisin trade, and in the 20th century through the toy industry and later tourism, which remains its main economic driver today.

Keywords: Condensed from the history of the city and Kingdom of Dénia: Dénia, Dianium (Roman), Taifa of Daniya, James I (Christian conquest), County and Marquisate, War of the Spanish Succession, raisins, toys, tourism.

Introducció

Dénia és una ciutat en una història milenària que es desenrolla en el cor de la costa mediterrànea valenciana. La seua localisació estratègica, entre l'imponent Mont Mongó i la mar, l'ha convertit en un enclavament privilegiat per a les civilitzacions que han passat per ella: Ibers, romans, visigodes, musulmans i cristians. Cada u d'estos pobles ha deixat una empremta profunda en el seu patrimoni, la seua cultura i la seua identitat.

Des del seu oríge com a assentament Iber, passant pel seu esplendor com a capital de la Taifa de Daniya, fins a la seua integració en la Corona d'Aragó i la seua evolució fins a la ciutat moderna, Dénia ha segut testic de canvis polítics, econòmics i socials decisius. La seua història reflectix la riquesa i complexitat de tot el Mediterràneu occidental. En este escrit exploren la trayectòria completa de la ciutat i l'antic Regne de Dénia, destacant els moments més importants que han definit el seu caràcter únic: la seua importància naval i comercial, el seu rol religiós, la seua conquesta cristiana, els seus títuls nobiliaris, les guerres que la varen devastar i el seu resorgiment econòmic gràcies al raïm passa, l'indústria del joguet i el turisme.

A través d'este recorregut històric, comprendràs cómo Dénia ha conseguit mantindre la seua identitat a lo llarc dels sigles, transformant-se constantment sense perdre la seua essència mediterrànea.

Dedicat als meu net i netes José Vicente, Lucia, Azahara, Núria i la meua besneta
Vera.

Dénia a 1 de juny de 2026

Orígens prerromans: els Ibers en el Mongó

L'història més antiga de Dénia no comença en el castell ni en el port, sino molt abans, en les ales del Mongó, a on ya es documenta la presència de poblacions Iberes. Aquell paisatge, entre la montanya i la mar, oferia unes condicions excepcionals per a l'assentament humà: defenses naturals, control visual de la costa, accés a recursos agrícoles i proximitat a rutes d'intercanvi que connectaven distints punts del Mediterràneu occidental.

Els primers vestigis coneguts d'ocupació ibèrica en l'entorn denier procedixen de jaciments com a l'Alt de Benimaquia, el Pic de l'Àguila i el Coll de Pous. Estos enclavaments no són simples referències arqueològiques: són la prova material de que el territori de Dénia formava part, ya en època prerromana, d'un espai habitat, organitzat i vinculat a dinàmiques econòmiques i culturals més àmplies. Els Ibers no vivien aïllats, sino en contacte en altres pobles i en una realitat mediterrànea en la que el comerç, la mobilitat i l'adaptació al mig tenien un pes decisiu.

L'elecció d'estes ales no va ser casual. El Mongó constituïa una atalaya natural magnífica per a observar el litoral i controlar el territori circumdant. Des d'allí es dominaven els passos terrestres i marítims, lo que otorgava a estos grups una posició estratègica de primer ordre. Además, l'entorn oferia recursos suficients per a sostindre la vida quotidiana: terres aptes per al cultiu, aigua en l'entorn pròxim i una relació directa en la costa, sempre important per a la peixca, l'intercanvi i la comunicació.

En estos primers assentaments es percep ya un de les traces que marcaran tota l'història posterior de Dénia: la seua condició d'enclavament fronteric i al mateix temps obert. Fronteric, perquè des dels seus orígens va ser un lloc que va permetre vigilar i defensar el territori.

Obert, perquè la seua relació en la mar ho va convertir en un espai de contacte, de pas i d'intercanvi. Eixa doble dimensió, tan present en la Dènia històrica, escomença a dibuixar-se ja en època Ibera.

Els restants arqueològics de Benimaquia i d'atres punts del Mongó permeten parlar d'una ocupació primerenca que no solament va tindre continuïtat, sino també capacitat d'adaptació.

Les comunitats ibèriques varen aprofitar el relleu, els recursos i la posició geogràfica per a establir núcleus estables d'habitació i activitat. Aquells pobladors, sense saber-ho, estaven posant les bases d'una llarga tradició d'assentament humà en el mateix espai que sigles mes tart ocuparien romans, musulmans i cristians.

L'importància d'estes troballes va més allà del seu valor arqueològic. Nos permeten comprendre que Dènia no va sorgir de forma repentina ni va ser una creació d'una sola etapa històrica, sino el resultat d'una ocupació prolongada del territori.

El paisatge d'hui conserva, baix moltes capes d'història, la empremta d'aquells primers habitants que varen saber llegir en intel·ligència les possibilitats del lloc.

Per això, quan es parla dels orígens de Dènia, convé mirar cap al Mongó. Allí, en les seues altures i ales, va començar una relació entre territori i comunitat que acabaria donant forma a una ciutat en una vocació clarament mediterrànea. Els Ibers varen ser, en eixe sentit, els primers en intuir el valor d'un espai que no solament servia per a viure, sino també per a mirar, comerciar, protegir-se i projectar-se cap a l'exterior.

Danium romana: ciutat de la República i de l'Imperi

En l'arribada de Roma, l'antic assentament ibèric de la costa deniera va entrar en una nova etapa històrica. La fundació de Dianium va marcar l'inici d'una transformació profunda del territori, no solament en la seua organització política i administrativa, sino també en el seu paper dins de les xarxes comercials i militars del Mediterràneu. A partir de llavors, Dénia va deixar de ser un enclavament indígena per a integrar-se en el món romà, en tot lo que això significava en tèmens d'urbanització, fiscalitat, jerarquia i control estratègic.

En un primer moment, Dianium va tindre la condició de civitas estipendiària, és dir, una ciutat somesa al pagament de tributs com a conseqüència de la seua submissió a Roma. Esta categoria la situava en una posició subordinada dins de l'orde imperial, pero al mateix temps l'incorporava al sistema romà i la connectava en les estructures polítiques del nou poder.

En el pas del temps, i conforme va ser consolidant-se la presència romana, la ciutat va aconseguir la categoria de municipium, un estatus més elevat que implicava una major integració institucional i un reconeixement més clar dins de l'entorn urbà romà.

Eixe canvi de ranc no va ser menor. Va supondre el trànsit des d'una ciutat somesa a una autoritat exterior cap a una comunitat en una organització més estable i en majors marges d'autonomia local. Com va ocórrer en altres punts del litoral hispà, Roma no solament imponia el seu domini, sino que també reorganitzava els espais conquerits per a fer-los funcionals al seu propi model d'administració, comerç i defensa.

Dianium va respondre bé a eixa lògica perquè reunia diverses condicions excepcionals: un port protegit, una posició costera estratègica i un territori capaç de sostindre activitat econòmica i assentament humà.

Durant l'Alt Imperi, la ciutat va conèixer una etapa de notable prosperitat. El seu port es va convertir en un punt de referència per al tràfic marítim, i per ell varen circular mercaderies, persones i influències que la varen enllaçar en altres centres del món romà. La costa deniera no va ser una simple vora geogràfica, sino una autèntica porta d'entrada i eixida. El port articulava la vida econòmica i, al mateix temps, reforçava la funció estratègica de l'enclavament, que podia servir tant per al comerç com per al moviment d'embarcacions militars.

L'importància de Dianium va ser també militar. En el segle I a.C., en el context de les guerres civils romanes, les tropes de Sertori varen establir allí una base naval. Esta senya és especialment revelador perquè mostra fins a quin punt la ciutat oferia ventages per al control del litoral.

No era solament un lloc apte per a comerciar, sino també un punt idòneu per a organitzar operacions navals, vigilar la costa i projectar poder sobre l'entorn. La presència sertoriana confirma que Dianium ocupava una posició de valor en la geografia militar de l'època.

La romanisació va ser deixant empremta en la vida quotidiana, en les formes d'ocupació del territori i en l'estructura de l'assentament. Encara que no sempre conservem una imatge completa de la ciutat romana, sí sabem que la seua existència va estar marcada pel port, per l'integració en les xarxes comercials del Mediterràneu i per una adaptació progressiva al model urbà romà. Aquella Dianium no deu imaginar-se com una ciutat aïllada, sino com a part d'un món ampli, connectat i en continu moviment.

El nom mateix de Dianium tanca eixa voluntat d'inserció en la cultura romana. La ciutat va passar a formar part d'una civilització que organitzava l'espai, la producció i el poder en una eficàcia desconeguda fins a llavors en la regió.

A partir d'eixe moment, l'història de Dénia va quedar unida de forma inseparable a la seua vocació marítima i al seu paper d'enclavament estratègic. Eixa doble condició, comercial i militar, serà una constant en molts dels seus episodis posteriors.

La Dianium romana va ser, en definitiva, una ciutat de frontera i de connexió, de tribut i d'expansió, de defensa i d'intercanvi. La seua evolució des de la dependència tributària fins al ranc de municipium reflectix la forma en que Roma integrava els territoris conquistats i els donava un nou marc de desenvolupament. I en el cas de Dénia, aquell marc va aprofitar molt bé les condicions naturals del lloc, assentant les bases d'una llarga història urbana que encara hui es percep en l'identitat de la ciutat.

Dénia visigoda: sèu episcopal

Despuix de l'esplendor romà, Dénia va entrar en una nova etapa baix el regne visigot, un periodo menys visible en les fonts, pero d'enorme importància per a entendre la continuïtat històrica de la ciutat. Entre els anys 636 i 693, Dénia va ser sèu episcopal de l'Iglésia catòlica, dependent de l'Archidiòcesis de Toledo, lo que la va situar en un lloc destacat dins de l'organització religiosa de l'Hispania visigoda.

Eixa senya és molt rellevant perquè demostra que Dénia no va ser en absolut una localitat marginal durant l'Antiguetat tardana. Al contrari, la seua condició de sèu episcopal revela l'existència d'una comunitat en pes suficient per a albergar una estructura eclesiàstica pròpia. En un temps en que l'Iglésia guanyava influència en l'articulació del poder, dispondre d'un bisbat equivalia a ocupar una posició de relleu en el mapa polític i espiritual del regne.

La sèu episcopal donava a la ciutat una funció que anava molt més allà de lo religiós. En la pràctica, significava prestigi, jerarquia i capacitat d'organització. L'Iglésia era una institució central en la vida visigoda, i els bisbat actuaven com a centres de referència no solament doctrinals, sino també administratius i socials. Dénia, per tant, apareix en esta etapa com un espai d'intermediació entre el poder civil, el poder religiós i el territori circumdant.

Este periodo reflectix també la continuïtat de l'importància estratègica de l'enclavament. Encara que el port romà havia perdut part del protagonisme anterior i el món clàssic estava en transformació, la ciutat seguia ocupant un lloc valios en la costa valenciana.

La seua posició geogràfica, oberta al Mediterràneu pero al mateix temps protegida pel relleu, la mantenia com un punt d'interés per a l'organització del territori i per al control dels moviments humans i econòmics.

La Dénia visigoda deu entendre's, además, com a hereua d'una llarga evolució històrica. No sorgix del no res, sino sobre la base de la ciutat romana i de l'ocupació anterior. Eixa continuïtat, encara que marcada per canvis polítics i religiosos profunds, ajuda a explicar per què Dénia va poder conservar un paper rellevant en una època de transició i fragilitat. La presència d'una seu episcopal és precisament una prova d'eixa persistència urbana i de la seua capacitat per a adaptar-se a noves estructures de poder. En l'Hispania visigoda, les seus episcopals constituïen nodos fonamentals d'articulació territorial. Des d'elles s'organitzava part de la vida religiosa, se celebraven concilis, es reforçaven xarxes d'influència i es consolidava l'autoritat eclesiàstica. Que Dénia figurara entre eixes seus significa que la ciutat participava d'eixe sistema i formava part activa de la geografia política del regne. No era un simple assentament coster, sino un centre reconegut dins de l'arquitectura institucional del moment.

Entre 636 i 693, per tant, Dénia va viure una etapa de notable rellevància eclesiàstica. Encara que d'aquell temps haja aplegat menys informació que d'altres èpoques posteriors, el fet d'haver segut seu episcopal permet situar-la en claritat en el conjunt de ciutats significatives de l'Hispania visigoda. Eixe capítol de la seua història afig una dimensió essencial al seu passat: la d'una ciutat que no solament va tindre importància militar o comercial, sino també religiosa i simbòlica. La Dénia visigoda representa un esclavó decisiu entre el món romà i l'etapa migeval. La seua condició de seu episcopal confirma que la ciutat va mantindre durant sigles una rellevància que es va ser transformant, pero no va desaparèixer. Va ser un temps de continuïtat i canvi, d'adaptació a noves formes de poder i de consolidació d'una identitat urbana que, en matisos distints, seguiria viva en les etapes posteriors de la seua història.

Conquesta musulmana i la Daniya de Muyahid

La conquesta musulmana va obrir una de les etapes més decisives i lluentes de l'història de Dénia. En l'any 713, la ciutat va passar a mans islàmiques, integrant-se en un nou marc polític, cultural i econòmic que va transformar per complet la seua evolució. A partir de llavors, Dénia va deixar de ser solament un enclavament hereu de l'Antiguetat per a convertir-se en una plaça de gran valor dins del món andalusí, en una projecció que acabaria alcançant la seua màxima expressió en època taifa.

Eixe canvi no va anar únicament una substitució de poder. Va supondre una nova manera d'organitzar el territori, la defensa, la fiscalitat, la vida urbana i les relacions en el mar. La ciutat es va adaptar a la llògica del-Àndalus i, en el temps, es va convertir en un dels centres més dinàmics del litoral oriental peninsular. La seua posició estratègica, el seu port i el seu contacte directe en el Mediterràneu la varen fer especialment valiosa per al comerç i l'acció política. El gran moment va aplegar en 1010, quan Muyahid al-Amiri va fundar la Taifa de Daniya. A partir d'eixe instant, Dénia es va convertir en capital d'un regne independent, en poder propi i en una ambició que desbordava en molt l'àmbit local. La taifa no va ser una simple entitat regional: va ser un verdader projecte d'Estat, en moneda pròpia, flota naval i una política d'expansió que li va donar un protagonisme excepcional en el Mediterràneu occidental.

La Taifa de Daniya va destacar per la seua capacitat per a articular poder territorial i marítim al mateix temps. Muyahid va comprendre pronte que la força de Dénia estava en la mar, i per això va impulsar una flota poderosa que va convertir a la ciutat en una referència naval. Eixe domini marítim va permetre estendre l'influència de la taifa sobre les Illes Balears, que varen ser anexionades i varen passar a formar part de la seua òrbita política.

L'incorporació de les Balears no va ser un detall menor. Va ampliar l'horisó de Dénia i va reforçar el seu paper com a capital d'un espai polític molt més ampli que la pròpia ciutat o el seu entorn immediat. El control de les illes implicava control de rutes, capacitat de defensa i prestigi front a atres poders andaluses i cristians. En aquella época, dominar la mar equivalia a dominar una part essencial de l'economia i de la comunicació. La taifa va falcar també la seua pròpia moneda, un signe inequívoc de sobirania. En l'Edat Mija, dispondre de moneda pròpia era una mostra clara d'autoritat política i llegitimitat. No totes les taifes varen alcançar eixe nivell d'organització, pero Daniya sí ho va fer, lo que confirma la seua importància com a centre de poder consolidat i no com una simple plaça fortificada.

L'esplendor de la Daniya de Muyaheed no es va llimitar al pla militar. La ciutat va alcançar també un notable desenroll comercial i cultural. El seu port va funcionar com a punt de connexió entre al-Andalus, les Balears i atres espais del Mediterràneu, favorint l'intercanvi de mercaderies, persones, tècniques i idees. Eixa circulació constant va convertir a Dénia en un lloc obert, actiu i cosmopolita per al seu temps. La fortalea del regne taifa es recolzava precisament en eixa doble condició: centre polític i nodo marítim. Des de Dénia s'organisaven expedicions, es controlaven rutes i es projectava poder sobre un territori més ampli. Pero al mateix temps la ciutat es beneficiava d'eixa posició per a desenrollar activitat artesanal, comercial i cultural. El resultat va ser una etapa de gran prestigi, que va deixar una empremta profunda en la memòria històrica del lloc.

La Daniya de Muyaheed representa un dels moments més alts de l'història migeval de Dénia. Va ser una ciutat capital, una ciutat naval, una ciutat en moneda, una ciutat d'influència. Eixa acumulació de funcions no era freqüent i per això el seu cas resulta tan singular dins del panorama de les taifes andaluses. Dénia no va ser un simple escenari secundari, sino un actor principal en un periodo de fragmentació política i competència entre poders.

La conquesta musulmana i la creació de la taifa varen deixar una herència duradora. A un quant el poder de Daniya va acabar desapareixent, la empremta d'aquell periodo va seguir present en l'importància estratègica de la ciutat, en la seua relació en el port i en la consciència històrica d'haver segut capital d'un regne propi. Eixa memòria explica per qué Dénia ocupa un lloc tan destacat en l'història migeval peninsular. En perspectiva, l'etapa de Muyaheed no va ser un episodi aïllat, sino un verdader cim en la trayectoria de la ciutat.

Va marcar el moment en que Dénia va alcançar una dimensió política i marítima extraordinària, capaç de projectar-se més allà del seu territori immediat. El seu esplendor taifa resumix molt ben la vocació històrica de la ciutat: oberta a la mar, conectada en l'exterior i dotada d'una personalitat pròpia que ha sobreviscut als sigles.

Apogeu del Regne Taifa de Dénia

Entre els sigles XI i XII, Dénia va aconseguir un dels moments més alts de tota la seua història. La ciutat no va ser llavors una població més de la costa valenciana, sino la capital d'un regne taifa en personalitat pròpia, projecció marítima i una notable capacitat d'influència política, econòmica i cultural. Aquell període va convertir a Dénia en un centre de poder que desbordava en molt els seus límits urbans i que es projectava sobre un ampli territori de l'Alce peninsular i del Mediterràneu occidental.

El Regne Taifa de Dénia va tindre una extensió que comprenia el Marquesat de Dénia, bona part de l'actual territori d'Alacant, zones de Múrcia i, de manera molt especial, les Illes Balears. Eixa amplitud territorial dona idea de l'ambició i del pes que va aplegar a adquirir el poder establert en la ciutat. No es tractava d'una taifa secundària o circumstancial, sino d'un dels regnes més importants sorgits més tard de la fragmentació del califat Omeya. La seua rellevància descansava tant en la seua posició estratègica com en la seua capacitat per a controlar rutes comercials, organitzar una flota i sostindre una administració efectiva.

La fortalesa de Dénia en esta etapa va estar íntimament lligada a la mar. El port era molt més que un punt d'embarque i desembarque: era l'eix d'una economia dinàmica i el suport material del poder polític. Des d'allí s'articulaven intercanvis, es movien mercaderies i s'establien connexions en altres espais del Mediterràneu. La flota taifa va convertir a Dénia en una potència naval de primer ordre, capaç de dominar el tràfic marítim en el seu entorn i d'exercir una influència real sobre les Balears, que varen quedar integrades en la seua òrbita.

Eixe domini marítim no solament reforçava la seguretat del regne, sino que també multiplicava les seues oportunitats comercials. La ciutat es beneficiava d'una circulació constant de bens, persones i coneiximents, lo que favoria l'aparició d'una societat urbana més activa i complexa. La riquesa generada per eixa posició privilegiada es va traduir en una vida econòmica intensa, en la consolidació de èlits locals i en la capacitat de la taifa per a mantindre un grau notable d'estabilitat durant un temps considerable.

L'esplendor de la Dénia taifa també deu entendre's en tèrmins culturals. Com ocorria en atres capitals islàmiques de la península, la concentració de poder polític va atraure a funcionaris, juristes, comerciants, artesans i persones vinculades a la producció intel·lectual.

El prestigi de la ciutat no es recolzava solament en la força militar o naval, sino també en el seu paper com a centre d'atracció i com a espai de representació del poder. La cort taifa actuava com a foc de legitimitat i de prestigi, i Dénia va saber ocupar eixe lloc en eficàcia.

L'expansió territorial del regne no va ser casual. Responia a una lògica de control de recursos, rutes i enclavaments estratègics. En un Mediterràneu fragmentat i competitiu, dispondre d'una base com Dénia suponia contar en una posició excepcional per a intervindre en el comerç, en la defensa costera i en la política regional. Eixa combinació de fortalea marítima i capacitat d'organització va fer possible que la taifa mantinguera durant un temps una importància molt superior a la d'atres poders contemporànus de similar tamany.

L'història d'este apogeu permet entendre millor per qué Dénia ocupa un lloc tan destacat en la memòria migeval valenciana. Va ser capital d'un regne, sèu d'una flota, centre d'una ret territorial àmplia i espai de gran vitalitat. Eixa acumulació de funcions va convertir a la ciutat en un actor principal del periodo taifa, no en un simple territori somés a influències externes. Des de Dénia es governava, es comerciava i es projectava poder.

A nivell simbòlic, este moment va deixar una empremta profunda. L'idea de Dénia com a ciutat oberta a la mar, en vocació de capitalitat i en una forta personalitat històrica, naix en bona mida en esta etapa. El regne taifa va consolidar una tradició de centralisat que reapareixerà, transformada, en atres moments de la seua història posterior. La ciutat va ser, durant eixos sigles, una referència política i econòmica de l'Alce islàmic.

En definitiva, l'apogeu del Regne Taifa de Dénia representa un cim històric. La seua amplitut territorial, la seua força naval, el seu dinamisme comercial i el seu pes cultural la situen entre les taifes més rellevants de la península. Va ser una época de poder, de riquesa i de prestigi, pero també d'afirmació d'una identitat urbana que va deixar una memòria duradora. Dénia no solament va ser capital d'un regne: va ser el cor d'un projecte polític ambiciós i plenament mediterràneu.

Decliu de la taifa: Saragossa, almoràvits i almohades

L'esplendor taifa de Dénia no va ser etern. Com va ocórrer en atres regnes sorgits més tart de la fragmentació del califat de Córdoba, la fortalea política de la ciutat va acabar chocant en la pressió militar de poders més amplis i millor organitzats. En 1076, Dénia va perdre la seua independència quan Iqbal al-Dawla va ser destronat per al-Muqtadir, rei de la Taifa de Saragossa. Aquell fet va marcar el començ d'una nova etapa en la que la ciutat va deixar de decidir per sí mateixa el seu destí i va passar a dependre d'una estructura política aliena.

La pèrdua d'autonomia no va supondre solament un canvi de sobirà. Va significar també el desgast d'un model de poder que havia fet de Dénia una capital taifa en veu pròpia en el Mediterràneu occidental. Des d'eixe moment, la ciutat va quedar subordinada a Saragossa, lo que va alterar la seua capacitat de maniobra política i va reduir el seu protagonisme com a centre independent. El regne que havia naixcut en ambició marítima i vocació de capitalitat començava aixina a entrar en una fase de descens històric.

La dependència saragossana va durar fins a 1091, any en que l'invasió almoràvit va alterar per complet el mapa polític del-Àndalus. Els almoràvits varen impondre un model de poder més centralitzat i rígit, en una visió religiosa i militar molt distinta de la de les taifes. Per a Dénia, allò va supondre un atre gir decisiu: la ciutat va deixar de ser un centre polític autònom per a quedar integrada en un sistema més ampli, a on el marge d'actuació local era molt menor. L'etapa d'independència, riquesa i expansió quedava definitivament arrere.

Els almoràvits varen frenar la fragmentació taifa, però al preu de reduir l'autonomia de les ciutats que havien prosperat durant aquell període. Dénia, com altres capitals de la València andalusa, va veure transformat el seu paper. Ya no era la seu d'un petit regne marítim en flota pròpia i projecció sobre les Balears, sinó una plaça sotmesa a la lògica d'un poder exterior. La ciutat va conservar el seu valor estratègic, però va perdre la centralitat política que havia aconseguit en Muayyid i els seus successors.

Més endavant serien els almohades els qui prengueren el control, consolidant el final de l'època d'or taifa. La seua arribada va reforçar encara més la concentració del poder i va tancar el cicle històric iniciat en la fragmentació del califat. Per a Dénia, este canvi va representar la clausura d'una etapa excepcional. El regne que havia lluitat per la seua activitat comercial, naval i cultural es diluïa ara dins d'estructures imperials més àmplies, perdent l'autonomia que ho hi havia fet singular.

Convé entendre este declivi no com una decadència sobita, sinó com un procés gradual de pèrdua de rellevància política. La ciutat no va desaparèixer ni va deixar de tindre importància, però sí va veure com canviava la seua funció històrica. El centre de decisió es va desplaçar, la capacitat d'iniciativa local es va reduir i el port va deixar d'estar al servei d'un projecte taifa propi. Lo que abans havia seguit un regne en veu pròpia va passar a ser una peça més dins d'entitats polítiques de major tamany.

Eixe trànsit forma part d'una dinàmica més àmplia de l'història medieval peninsular. Les taifes, nascudes en un context de fragmentació, varen ser absorbides més tard per poders més forts que varen buscar restaurar l'unitat política o, a lo manco, imposar una autoritat més sòlida. Dénia va viure eixe procés de manera particularment intensa perquè havia aplegat molt alt. Quant major va ser el seu esplendor, més visible va resultar més tard la seua pèrdua de protagonisme.

Així i tot, el record d'aquella etapa taifa no va desaparèixer. La ciutat va conservar la memòria d'haver seguit capital d'un regne, punt de connexió marítima i centre de poder regional. Inclús en el seu declivi, Dénia seguia arrastrant el prestigi del seu passat islàmic, un passat que havia modelat el seu caràcter urbà i la seua vocació mediterrànea. La caiguda de la taifa no va borrar eixe llegat; simplement ho va deixar suspès baix noves autoritats.

En definitiva, el declivi taifa de Dénia entre Saragossa, els almoràvits i els almohades reflecteix el final d'una època dorada. Primer va ser la pèrdua d'independència front a A el-Muqtadir; més tard, la subordinació en poder almoràvit; i finalment, l'integració baixa als almohades. Tres moments que, encadenats, expliquen el tancament d'una etapa històrica excepcional i l'inici d'una altra molt distinta. Dénia deixava enrere la seua condició de capital taifa, però no la seua importància històrica: l'eco d'aquell esplendor seguiria present durant segles.

La conquesta cristiana 1244

La conquesta en Dénia en 1244 va marcar un punt d'inflexió decisiu en l'història de la ciutat. No va anar solament un canvi de sobirà, sino una transformació profunda de l'orde polític, social i territorial que havia definit l'espai denier durant sigles. La capitulació de la ciutat va posar fi al domini islàmic i va obrir una nova etapa baix la Corona d'Aragó, en unes conseqüències que varen alterar per complet la vida de la vila i del seu entorn.

La conquesta no deu entendre's com un episodi aïllat, sino com a part del gran avanç cristià sobre els territoris valencians. Dénia, en el seu valor estratègic, el seu port i el seu castell, tenia un pes considerable en la costa. La seua rendició va supondre l'incorporació d'un enclavament de llarga tradició islàmica a l'òrbita política cristiana, pero també va significar un brusc canvi demogràfic. L'expulsió de la població musulmana va deixar la ciutat pràcticament despoblada, lo que va obligar a repensar des de zero la seua organització interna.

Eixe buit humà va ser una de les conseqüències més visibles i més dramàtiques de la conquesta. La ciutat que havia segut centre de poder en època musulmana va quedar reduïda a una realitat molt més llimitada. El repoblament posterior no va compensar de colp i repent la pèrdua de població ni la ruptura del teixit social anterior. Dénia va tindre que reconstruir-se en nous habitants, nous marcs jurídics i noves formes de relació en el territori. La ciutat cristiana naixia, en bona mida, sobre les ruïnes d'una societat anterior desarticulada per la guerra i l'expulsió.

El fet de que la vila fora repoblada baix el Fur de València és clau per a entendre la nova orientació política del territori.

En això, Dénia quedava integrada en un sistema jurídic i administratiu propi de la Corona d'Aragó, lo que la vinculava més estretament al model valencià d'organització.

Este canvi legal no era una qüestió menor: determinava drets, obligacions, formes de propietat, repartiment del sol i estructura de govern local. La conquesta, per tant, no solament va alterar quí manava, sino també com es vivia i com s'administrava la ciutat.

No obstant, el repoblament cristià no va afectar per igual a tot el territori. Mentre la vila quedava reduïda en gran mida al albacars del castell, el terme general seguia poblat majoritàriament per musulmans.

Eixa coexistència, encara que desigual i somesa a fortes tensions, mostra que la conquesta no va produir una substitució immediata i total de la població. En l'entorn rural va permanèixer una important base humana d'orige islàmic, fonamental per a la continuïtat de l'explotació agrícola i per al funcionament econòmic del territori.

Eixa dualitat entre una vila cristianisada i un terme encara majoritàriament musulmà revela la complexitat de la transició. La conquesta no va resoldre de colp la realitat social del territori, sino que va obrir un període d'adaptació, convivència forçada i reorganització progressiva.

La ciutat, més debilitada i despoblada, devia sostindre's sobre una base territorial que continuava dependent en bona mida de la població musulmana. Això generava una tensió estructural que condicionaria durant temps l'evolució de Dénia.

Des del punt de vista simbòlic, la conquesta de 1244 va supondre també el final de la Dénia islàmica com a centre polític autònom. La ciutat perdia la seua condició de referència d'un espai propi per a convertir-se en una vila més dins del sistema cristià valencià.

No desapareixia la seua importància estratègica, pero sí canviava radicalment el seu significat. El castell seguia sent essencial, el port conservava potencial, i el terme mantenia valor agrícola, pero tot això passava ara a estar subordinat a una altra lògica de poder i a una altra cultura política.

La reducció de Dénia al albacar del castell és especialment reveladora. La vida urbana quedava encollida al voltant del recinte fortificat, com si la ciutat sencera haguera tingut que replegar-se sobre el seu nucli defensiu.

Eixa imatge resumeix bé l'alcanc de la conquesta: una ciutat abans oberta a la mar, a l'administració taifa i a una àmplia xarxa de relacions, va passar a viure continguda, limitada i vigilada per una nova estructura política que desconfiava dels antics equilibris.

A mig termini, la conquesta cristiana va obrir una nova història, però no una història fàcil. El despoblament, la necessitat de repoblament i la persistència d'una majoria musulmana en el terme general varen fer que Dènia vixquera durant anys en una situació fràgil. El nou orde va tindre que consolidar-se espai, per mig de concessions, repartiments i ajusts que permeteren donar estabilitat a un territori recent incorporat.

La vila no podia reinventar-se de la nit al matí, i el contrast entre la ciutat reduïda i el camp encara majoritàriament musulmà demostra fins a quin punt la transició va ser incompleta i conflictiva.

En tèmens històrics, 1244 representa l'inici d'una nova etapa per a Dènia, però també el tancament definitiu d'un món anterior. En Jaume I termina la ciutat islàmica com a poder autònom i comença la Dènia cristiana, vinculada al regne de València i al marc polític de la Corona d'Aragó.

Eixe canvi va ser profund, irreversible i ple de conseqüències que seguiran marcant l'evolució posterior del territori. La ciutat canviava de mans, de llengua de poder, de sistema jurídic i d'horisó polític, encara que la seua importància estratègica permaneixquera.

La conquesta de Dènia no va ser solament una victòria militar. Va ser una operació de substitució històrica. Va transformar el mapa humà, jurídic i territorial de la ciutat, despobla el seu nucli urbà, va obligar a un repoblament baix noves regles i va deixar al descobert la complexitat d'un territori a on la ruptura i la continuïtat varen conviure durant molt temps.

Dènia entrava aixina en l'òrbita cristiana, però ho feya des d'una posició debilitada, reduïda i marcada per l'herència islàmica que encara seguia vixca en el seu terme.

Domini senyorial: el comtat de Dénia

L'història de Dénia en la Baix Edat Mija entra en una nova fase a partir de 1298, quan Jaume II d'Aragó va cedir la vila a Poncio d'Empúries. Aquella decisió va obrir un llarg període de domini senyorial que va transformar la relació de la ciutat en el poder, la terra i els seus propis habitants.

Dénia deixava de ser una vila baix control directe de la Corona per a passar a mans de llinages nobiliaris que la considerarien part del seu patrimoni polític i econòmic.

Eixe canvi no va ser menor. La concessió senyorial implicava que la ciutat quedava somesa a una lògica distinta, en la que el senyor territorial assumia funcions de domini, recaptació i control jurisdiccional.

Per a la població local, això significava conviure en una autoritat més propensa en lo quotidià, però també més interessada en extraure rendes i consolidar la seua poder que en atendre a les necessitats de la vila. Dénia es convertia aixina en peça d'un engranage nobiliari que la vinculava a interessos externs.

En el pas del temps, la vila va passar baix l'òrbita de la casa de Gandia, una de les grans famílies aristocràtiques del territori valencià. Baix el seu domini, en 1356, Dénia va aconseguir la categoria de comtat. Eixe ascens nobiliari dona idea de l'importància que seguia tenint la plaça, tant per la seua posició estratègica com pel seu valor simbòlic i econòmic.

Convertir-se en comtat no solament reforçava el prestigi del senyoriu, sino que subrallava el pes polític de l'enclavament en el conjunt del territori.

L'elevació a comtat també demostra que Dénia no era una vila secundària. El seu port, el seu castell, el seu paper de connexió entre interior i costa i la seua capacitat per a articular un espai comarcal feyen d'ella un territori codiciat per les grans cases senyoriales.

La ciutat i el seu terme eren valiosos no solament per lo que produïen, sino per lo que representaven dins de la geografia del poder valencià. Qui controlava Dénia controlava una posició clau en el litoral. Durant esta etapa, la vida de la vila va estar marcada per l'equilibri, no sempre estable, entre l'autonomia local i els interessos dels senyors. Com en atres senyories valencians, la població devia adaptar-se a unes estructures de dependència que llimitaven la seua capacitat de decisió.

La noblea imponia la seua autoritat, pero la vila conservava una identitat pròpia, reforçada per la seua història, per la seua funció marítima i per la persistència d'una comunitat urbana que no va desaparèixer mai del tot. Més avant, Dénia va tornar a mans de la Corona baix Alfonso el Magnànim, en un moviment que mostra còm estos territoris podien passar d'unes mans a atres en funció de decisions polítiques d'alt nivell. Pero eixa recuperació no va ser definitiva.

El lloctinent Juan de Navarra va acabar donant la vila a Diego Gómez de Sandoval i Rojas en 1431, una concessió que va reactivar el descontent en la població. La decisió va ser percebuda com una nova imposició externa, aliena als interessos del municipi i contrària a les aspiracions d'els qui vivien en ell. El malestar de la vila davant estes cessions no deu subestimar-se. Dénia no era un espai buit ni una simple possessió que poguera canviar de titular sense conseqüències.

Era una comunitat en memòria, en interessos propis i en una posició estratègica que la feya especialment sensible als balancejos del poder senyorial. Cada transmissió reforçava la sensació de que la ciutat es vea utilitzada com a moneda de canvi en negociacions que es decidien llunt d'ella. Eixe descontent ajuda a entendre la relació complexa entre Dénia i els seus senyors durant la Baixa Edat Mija. La vila estava somesa, pero no era passiva. Mantenia una consciència de sí mateixa i una percepció clara de que el seu valor excedia en molt la voluntat dels propietaris de tanda.

En eixe sentit, el domini senyorial va ser també una història de tensions, de resistències i de busca d'equilibri entre l'autoritat imposta i la realitat local.

L'etapa del comtat consolida, además, una constant en l'història de Dénia: el seu valor com a espai disputat. Ya fòra pel seu port, pel seu castell, per la seua posició litoral o per la seua capacitat d'articular un territori més ampli, la ciutat sempre va atraure interessos superiors. En la Baixa Edat Mija, eixos interessos es varen expressar a través del senyoriu; més tart ho farien per atres vies. Pero la llògica de fondo era la mateixa: Dénia com a enclavament estratègic i codiciat.

El domini senyorial inaugurat en 1298 va supondre una nova forma de dependència política per a Dénia. Baix Poncio d'Empúries, la casa de Gandia, l'elevació a comtat i les posteriors donacions a nous senyors, la vila va viure baix l'ombra de poders aristocràtics que la varen incorporar a les seues estratègies patrimonials. No obstant, la ciutat no va perdre la seua personalitat ni la seua importància.

Al contrari, va seguir sent una plaça viva, significativa i desijada, capaç de generar tensions cada volta que canviava de mans. Eixa és, en el fondo, la empremta de la seua història migeval: la d'un lloc massa valios per a no ser disputat.

Marquesat de Dénia i el Duc de Lerma

L'elevació del comtat a marquesat en 1487 va obrir una nova etapa en l'història senyorial de Dénia. Aquell canvi de ranc no va anar solament una qüestió honorífica: reflectia l'importància creixent de la vila dins de l'entramat nobiliari valencià i reforçava el seu valor polític, territorial i simbòlic. Dénia passava així a ocupar una posició més alta en la jerarquia feudal, lo que consolidava el seu pes com senyoriu i augmentava la seua projecció dins del Regne de València.

El marquesat no solament donava prestigi al llinatge titular, sino que també projectava sobre la vila una imatge de major dignitat i centralitat. En una època en la que els títols nobiliaris eren instruments de poder, l'ascens a marquesat significava que Dénia havia alcançat un nivell de consideració suficientment rellevant com per a ser distingida entre altres senyorius. La ciutat i el seu terme seguien sent peces codiciades, tant per la seua posició estratègica com per la seua capacitat de generar rendes i articular un espai d'influència.

Dins d'esta història, la figura més coneguda és sense dubte la del V Marqués de Dénia, que ademés va ostentar el títol de Duc de Lerma i va anar el favorit de Felip III.

El seu paper en la cort espanyola li va permetre convertir el marquesat en una plataforma d'influència molt major que la purament local. Dénia va quedar d'algun modo vinculada a la projecció política d'un dels personages més poderosos de la monarquia hispànica de començos del segle XVII.

L'importància del Duc de Lerma per a Dénia no va anar solament simbòlica.

La seua posició privilegiada davant el rei va facilitar que la vila obtinguera beneficis i reconeiximent, situant-la en una òrbita de prestigi poc habitual per a una localitat del seu tamany. El marquès va saber aprofitar la seua rogalia a la corona per a favorir iniciatives que reforçaven l'imatge de la vila i la convertien en un espai en presència en la política cortesana del moment.

L'episodi més significatiu d'eixe procés va ser la concessió del títol oficial de ciutat en 1612. Gràcies a l'influència del Duc de Lerma, Dénia va deixar de ser únicament una vila senyorial per a ascendir a una categoria administrativa superior.

Encara que eixe títol no va transformar de colp i repent la realitat urbana, sí va supondre un reconeiximent de gran valor històric. Convertir-se en ciutat implicava prestigi, ranc i una posició més destacada dins del sistema territorial del regne.

Eixe ascens va tindre també una dimensió simbòlica molt poderosa. Dénia no solament era un enclavament litoral de tradició migeval, sino un lloc que havia sabut situar-se en l'òrbita del poder monàrquic i aprofitar la relació en un dels personages més influents de l'època. El marquesat, en este sentit, representa el moment en que la vila es projecta més allà del seu propi territori i entra de ple en l'història de la cort.

La figura del Duc de Lerma explica be la ambivalència d'esta etapa. Per un costat, Dénia es vea beneficiada per la seua rogalia al poder; per un altre, eixe prestigi depenia de la fortuna política d'un home l'influència del qual estava estretament lligada a la voluntat del rei.

La vila es beneficiava del favor real, pero també quedava associada a una lògica de poder personal, típicament barroca, en la que la política es mesclava en l'ambició, la clientela i l'ascens social.

El marquesat va ajudar a consolidar una imatge de Dénia com a espai distinguit i rellevant dins del Regne de València. A lo llarg dels sigles posteriors, eixe recort seguiria molt present en la memòria històrica local, tant per la rellevància del títol com per la figura del Duc de Lerma, la vinculació del qual en Dénia va marcar tota una època. La vila havia passat de senyoriu noble a marquesat i, finalment, a ciutat, en una evolució que reflectia la seua capacitat per a mantindre's en un lloc destacat de l'història valenciana.

El marquesat de Dénia i la figura del Duc de Lerma formen part d'un dels capítuls més representatius de l'història moderna de la ciutat. L'ascens de 1487, la projecció cortesana del V Marquès i la concessió del títol de ciutat en 1612 resum un procés de creixement simbòlic i polític que va elevar a Dénia a una posició de major prestigi. Va ser una etapa en la que la vila va deixar de ser solament un espai senyorial per a convertir-se en una ciutat en nom propi en l'història del poder.

Guerra de Successió i devastació (1705–1714)

La Guerra de Successió espanyola va obrir per a Dénia un dels periodos més dramàtics de tota la seua història. La ciutat, que havia sabut mantindre a lo llarc dels sigles una posició estratègica i una forta personalitat política, va quedar atrapada en un conflicte dinàstic que la va convertir en escenari de fidelitat, represalies i destrucció. En 1705, Dénia va ser la primera ciutat que va proclamar rei a l'archiduc Carles d'Àustria, un gest d'enorme càrrega política que la va situar en la primera línia del bando austracista. Eixa decisió, llunt de passar desapercebuda, va tindre conseqüències devastadores.

La proclamació de l'archiduc no va ser un acte aïllat ni merament simbòlic. En aquell moment, Dénia es va alinear en una opció política que defenia un model distint de monarquia, més favorable als furs i a les estructures històriques del regne de València. La ciutat es va convertir aixina en un referent per als partidaris de l'archiduc en la Marina i en el conjunt del territori valencià. Però eixa elecció va tindre un preu altíssim quan la guerra va començar a inclinar-se del costat borbònic.

La resposta de Felip V va ser dura i eixemplaritat. Com a represàlia pel seu respal a l'archiduc, va ordenar la destrucció de bona part de Dénia. La ciutat va sofrir danys d'enorme gravetat que varen afectar a la seua estructura urbana, a la seua vida econòmica i a la seua capacitat de recuperació. Aquella violència no solament va castigar una posició política: va colpejar de forma directa a una comunitat ja debilitada pel propi conflicte i per l'instabilitat del moment. El resultat va ser catastròfic.

La devastació no es va limitar als edificis o a les fortificacions. Els seus efectes varen arribar també a la població, al comerç, a les xarxes d'abastiment i a la continuïtat de la vida quotidiana. Dénia, que havia seguit port, plaça forta i centre d'intercanvi, va veure interromput el seu funcionament normal i va sofrir una pèrdua de dinamisme que tardaria molt en remontar. La guerra va deixar una empremta material, però també psicològica i social, perquè va alterar la confiança de la ciutat en el seu propi futur.

A diferència d'altres episodis bèlics més breus, la Guerra de Successió va tindre en Dénia un efecte de llarga duració. El càstig imposat pel nou poder no va ser solament militar, sinó també polític i econòmic.

La ciutat va quedar marcada per la condició d'haver seguit una de les primeres en prendre partit per l'archiduc, i aquesta memòria del càstig va actuar durant anys com una llosa sobre el seu desenvolupament. La repressió borbònica pretenia ser un avís per al restant del Regne de València, però en Dénia es va convertir en una ferida oberta.

L'economia local, ja dependent de la seua posició marítima i d'una estructura urbana fràgil, va patir especialment les conseqüències. La destrucció de part del teixit urbà i la desorganització derivada de la guerra varen afectar al comerç, a l'activitat portuària i a la capacitat d'atraure població.

En una ciutat tan vinculada a l'intercanvi i a la vida costera, qualsevol ruptura en la continuïtat econòmica tenia efectes en cascada. En aquest cas, a més, la guerra va provocar una caiguda de llarg recorregut que va condicionar el segle posterior.

També en el pla demogràfic la guerra va deixar seqüeles importants. Les destruccions, les fugides, l'inseguretat i la pèrdua de recursos varen reduir la capacitat de la ciutat per a mantenir la seua població i per a sostenir un creixement normal. No es va tractar solament d'una crisi puntual, sinó d'una veritable fractura històrica. El període d'esplendor anterior quedava molt enrere, i Dénia entrava en una etapa de decadència que seria difícil revertir.

L'importància d'aquest episodi radica, a més, en la seua dimensió política. Dénia no va ser una ciutat passiva ni secundària en la Guerra de Successió. Va prendre partit prompte i en claredat, i així es va convertir en un símbol de resistència austracista en la comarca.

Aquesta valentia política, no obstant, no va trobar recompensa, sinó càstig. La lògica de la guerra dinàstica no premiava la lleialtat local, sinó la victòria final, i en això Dénia va pagar un preu excessiu per la seua opció.

L'impacte de la derrota austracista es va prolongar en el temps perquè va coincidir en el nou ordre borbònic, que va tendir a uniformitzar institucions, retallar autonomies i castigar als territoris que havien recolzat a Carles d'Àustria.

Dénia va quedar aixina doblement afectada: per la destrucció immediata de la guerra i per la reordenació política posterior. La suma de dos factors explica per qué la ciutat va entrar en una fase de decadència de la que tardaria molt en eixir.

En perspectiva històrica, la Guerra de Successió representa una cesura clara en la trayectòria de Dénia. Abans de 1705, la ciutat conservava encara una certa capacitat d'articulació local i de projecció marítima; despuix de 1714, la realitat era una atra molt distinta. El castic borbònic no solament va destruir espais físics, sino també partix de la continuïtat històrica de la ciutat. Lo que va vindre més tart va ser un temps de reconstrucció lenta, de pèrdua de pes i d'adaptació a un context molt manco favorable.

En definitiva, Dénia va passar en pocs anys de ser una de les primeres ciutats que es va alinear en l'archiduc Carles a sofrir la durea de la represàlia de Felip V. La guerra la va convertir en víctima de la seua pròpia decisió política i la va deixar profundament danyada en lo urbà, lo econòmic i lo demogràfic. Va ser un episodi catastròfic que va marcar l'inici d'una llarga decadència i

Sigle XIX Auge del raïm passa i renaixença de Dénia

El sigle XIX representa un dels periodos més lluents i transcendents de l'història de Dénia. Despuix de sigles marcats per conflictes, crisis econòmiques i canvis polítics, la ciutat va experimentar una autèntica transformació que la va convertir en un dels principals centres comercials del litoral valencià. El motor d'este extraordinari desenvolupament va ser la producció i exportació del raïm passa moscatell, un producte que va aconseguir una enorme demanda internacional i que va situar a Dénia en el mapa econòmic europeu.

L'història de la pansa en la Marina Alta afona les seues arrels en sigles anteriors, però va anar durant el Huitcents quan va aconseguir el seu màxim esplendor. Les condicions climàtiques de la comarca, caracteritzades per hiverns suaus, abundants hores de sol i terrenys especialment adequats per al cultiu de la vinya, varen favorir una producció d'extraordinària qualitat. Les extenses plantacions de moscatell es varen multiplicar per tot el territori, transformant el paisatge agrícola i convertint els camps de la comarca en una font constant de riquesa.

La producció de la pansa requeria un complex procés de treball. Despuix de la recolecció, les arracades eren someses al tradicional escaldada, per mig del qual es facilitava el seu posterior secat al sol. Posteriorment es realitzava la selecció, classificació i empaquetat abans de ser transportats cap als magatzams portuaris.

Cada una d'estes fases generava ocupació i movilitava a centenars de treballadors, convertint l'indústria passera en el principal sustent econòmic de mils de famílies.

El port de Dénia va exercir un paper essencial en este auge econòmic. La seua privilegiada situació geogràfica permetia establir rutes comercials directes en diversos ports del Mediterràneu i del nord d'Europa.

Des dels molls deniers partien carregaments en destí a Anglaterra, França, Alemanya, Holanda, Bèlgica i altres mercats internacionals a on la pansa era molt apreciada tant per al consum domèstic com per a l'elaboració de productes alimentaris.

Especial importància va tindre el mercat britànic. Durant dècades, Anglaterra es va convertir en un dels principals compradors de la pansa produïda en la Marina Alta.

La creixent demanda d'este producte va impulsar una intensa activitat comercial que va generar importants beneficis per a comerciants, exportadors i propietaris agrícoles. El nom de Dénia va començar a ser conegut en diversos ports europeus gràcies a la qualitat de les seues exportacions.

Com a conseqüència directa d'esta prosperitat va sorgir una poderosa burgesia mercantil. Comerciants, exportadors, armadors i empresaris varen acumular importants fortunes gràcies al negoci panser. Esta nova classe social va impulsar una profunda modernització urbana i econòmica que va canviar per a sempre la fisonomia de la ciutat.

Les famílies vinculades al comerç internacional varen començar a construir elegants residències, magatzems, oficines i edificis representatius. Molts d'estos immobles encara formen part del patrimoni arquitectònic de Dénia i constitueixen un testimoni visible d'aquella época de prosperitat.

Les fronteres modernistes, les cases senyorials i determinats espais urbans reflectixen encara hui la empremta deixada per la riquesa generada per l'exportació de la pansa.

El creixement econòmic també va favorir la millora de les infraestructures. Les autoritats locals i els sectors empresarials varen comprendre la necessitat d'adaptar la ciutat a les exigències d'una economia cada volta més dinàmica i connectada en l'exterior.

Es varen millorar camins, es varen ampliar instal·lacions portuàries i es varen impulsar projectes destinats a facilitar el transport de mercaderies.

Un dels avanços més significatius va ser l'arribada del ferrocarril. La connexió ferroviària va permetre agilitar el transport de productes agrícoles i enfortir les comunicacions en altres territoris valencians.

Este fet va facilitar encara més l'integració de Dénia en els circuits comercials nacionals i internacionals i va reforçar el seu paper com a centre econòmic de referència en la Marina Alta.

L'expansió econòmica va tindre además importants repercussions socials. Mils de persones varen trobar ocupació en les diferents activitats relacionades en la producció i comercialització de la pansa. Agricultors, jornalers, transportistes, mariners, empaquetadors, comerciants i treballadors portuaris depenien directa o indirectament d'este sector.

Especial rellevància va tindre el paper de les dones en l'economia pansera. Moltes varen participar activament en les tasques de selecció, classificació i empaquetat de la producció destinada a l'exportació. El seu treball va resultar indispensable per a mantindre la competitivitat i qualitat del producte en els mercats internacionals.

El creixement econòmic va provocar igualment un notable augment demogràfic. La prosperitat va atraure població procedent d'altres localitats de la comarca i inclús de territoris més allunyats. Nous habitants es varen instal·lar en Dénia buscant oportunitats laborals i millors condicions de vida. Com a conseqüència, la ciutat va experimentar una expansió urbanística constant durant gran part del segle.

Barris com Baix la Mar varen adquirir un protagonisme especial. Este històric nucli mariner es va convertir en un dels espais més dinàmics de la ciutat, estretament vinculat a l'activitat comercial i portuària. Els seus carrers reflectien l'intens moviment de mercaderies, treballadors i embarcacions que caracterisava la vida econòmica de l'època.

La prosperitat econòmica també va favorir el desenvolupament cultural i educatiu. L'augment de la riquesa va permetre l'aparició de noves iniciatives socials, associacions culturals i millores en els servicis públics. La ciutat va començar a projectar una imatge més moderna i oberta, d'acord en la seua creixent importància econòmica.

No obstant, este extraordinari auge no va estar exent de dificultats. A finals del segle XIX varen començar a aparéixer diversos problemes que varen afectar greument al sector agrícola. La competència internacional, les fluctuacions dels mercats i especialment l'arribada de malalties com la filoxera varen posar en perill la base econòmica sobre la que s'havia sustentat el creixement de la comarca. Encara que l'impacte definitiu d'estes crisis es manifestaria en major intensitat en les primeres dècades del segle XX, ja en els últims anys del segle XIX varen escomençar a percebre's senyals d'agotament d'un model econòmic excessivament dependent d'un únic producte d'exportació.

Pese a això, el llegat d'aquella época dorada va resultar imborrable. La riquesa generada per la pansa va transformar profundament la ciutat, va configurar la seua estructura urbana moderna i va contribuir a consolidar una identitat comercial i marítima que encara forma part essencial de la memòria colectiva de Dénia. El segle XIX pot considerar-se, per tant, com la gran renaixença econòmica i social de la ciutat. Va ser una etapa en la que Dénia va recuperar protagonisme, va ampliar els seus horisons comercials i es va integrar plenament en els grans circuits econòmics internacionals. L'esplendor de la pansa no solament va enriquir a la població del seu temps, sino que va deixar una herència patrimonial, urbana i cultural que encara hui definix bona part del caràcter històric de la capital de la Marina Alta.

Quan es contempla la Dénia actual, en el seu port, els seus barris històrics i la seua forta vinculació a la mar, resulta impossible comprendre la seua evolució sense recordar aquella centúria en la que l'humil raïm moscatell va convertir a la ciutat en un dels principals centres exportadors del Mediterràneu occidental. Va ser l'epoca en la que la pansa va fer florir a Dénia i va marcar per a sempre el rumbo de la seua història.

Sigles XX i XXI Del joguet al turisme

El segle XX va marcar una nova etapa de transformació per a Dénia. Despuix del decliu de l'indústria de la pansa, que havia segut el principal motor econòmic durant el segle XIX, la ciutat va tindre que buscar noves activitats capaces de sostindre el seu creixement. Va ser llavors quan va sorgir en força l'indústria del joguet, que acabaria convertint-se en un dels símbols econòmics i socials de Dénia durant gran part del segle.

Les primeres fàbriques de joguets varen començar a desenrollar-se a principis del segle XX, aprofitant l'experiència artesanal de la població i la tradició comercial heretada de l'època pansera. Durant dècades, la fabricació de joguets va proporcionar ocupació a mils de persones i va permetre la consolidació d'una important activitat industrial. Els tallers i fàbriques produïen una gran varietat d'artículs destinats al mercat nacional i internacional, convertint a Dénia en un dels principals centres joguets d'Espanya.

L'indústria del joguet va transformar profundament la vida de la ciutat. Numeroses famílies varen trobar en ella el seu principal mig de subsistència, mentres que el creixement econòmic va favorir l'expansió urbana i la millora dels servicis. El paper de les dones va ser especialment rellevant en moltes de les tasques de producció i montage, contribuint decisivament a l'èxit del sector.

No obstant, a partir de la segona mitat del segle XX va començar a produir-se una nova transformació econòmica. L'auge del turisme en el litoral mediterràneu va obrir enormes oportunitats per a ciutats costeres com Dénia. Les seues extenses plages, el clima privilegiat, l'entorn natural dominat pel Mongó i la riquesa del seu patrimoni històric la varen convertir en un destí cada volta més atractiu per a visitants procedents de tota Espanya i de l'estranger.

Durant les dècades de 1960 i 1970 es va produir una autèntica revolució turística. Es varen construir hotels, apartaments, urbanisacions i noves infraestructures destinades a atendre el creixent número de visitants. Paralelament, molts treballadors varen abandonar progressivament l'indústria per a incorporar-se a sectors relacionats en el turisme, l'hostaleria, el comerç i els servicis.

El creiximent turístic va impulsar també una profunda transformació urbana. Nous barris es varen desenvolupar al voltant del caixco històric, mentre que àmplies zones del litoral experimentaven una intensa expansió residencial. La població va augmentar notablement gràcies a l'arribada de treballadors i nous residents atrets per les oportunitats econòmiques que ofería la ciutat.

A finals del segle XX, Dénia ja s'havia consolidat com un dels destins turístics més importants de la Comunitat Valenciana. El seu port, ademés de mantindre una intensa activitat peixquera i comercial, va reforçar la seua importància gràcies a les connexions marítimes en les Illes Balears. El turisme es va convertir definitivament en el principal motor econòmic de la ciutat.

En el segle XXI, Dénia ha continuat evolucionant cap a una economia més diversificada. Encara que el turisme segueix ocupant un paper fonamental, sectors com el comerç, la restauració, les activitats nàutiques, els servicis professionals i el sector immobiliari complementen actualment l'activitat econòmica local. La millora de les infraestructures, les comunicacions i els equipaments públics ha contribuït a elevar la qualitat de vida i a consolidar a Dénia com a capital de la Marina Alta.

Un dels aspectes més destacats de la Dénia contemporànea és el seu prestigi gastronòmic. La ciutat ha sabut projectar internacionalment la seua cuina tradicional basada en els productes de la mar i de l'horta valenciana. Este reconeixement va aconseguir una dimensió mundial en la seua incorporació a la Ret de Ciutats Creatives de l'UNESCO en la categoria de Gastronomia, un important reconeixement a la seua riquesa culinària i cultural.

L'història recent de Dénia és l'història d'una ciutat que ha sabut adaptar-se als canvis econòmics sense perdre la seua identitat. Des de l'època dorada de la pansa fins a l'indústria del joguet i l'actual lideratge turístic, la ciutat ha demostrat una extraordinària capacitat de renovació. Hui, Dénia combina tradició i modernitat, patrimoni i innovació, mar i muntanya, mantenint viu un llegat històric que continua projectant-se cap al futur.

En definitiva, els sigles XX i XXI representen la consolidació de Dénia com una ciutat moderna, dinàmica i oberta al món. La transició de l'indústria del joguet al turisme va permetre superar els desafis econòmics del passat i construir un nou model de prosperitat que segueix definint la realitat de la ciutat en l'actualitat.

Resum cronològic clau

Periodo Event principal

Sigles VII–III a.C. Assentaments ibers en el Mongó

Sigle III a.C. Fundació romana de Dianium

636–693 Sèu episcopal visigoda

713 Conquesta musulmana

1010 Fundació de la Taifa de Daniya

1076 Pèrdua d'independència, dependència de Saragossa

1244 Conquesta cristiana de Jaume I

1356 Comtat de Dénia

1487 Marquesat de Dénia

1612 Títul de ciutat

1705 Guerra de Successió, destrucció per Felip V

Sigle XIX Auge del raïm passa

Sigle XX–XXI Indústria joguets → turisme

Dénia ha segut sempre un enclavament estratègic del Mediterràneu, passant per civilitzacions Ibers, romans, visigots, musulmans i cristians, cada una deixant la seua empremta en el seu patrimoni històric i cultural.